

Kommittédirektiv

Åldersgränsen för fastställelse av ändrad konstillhörighet

Dir.
2014:20

Beslut vid regeringssammanträde den 20 februari 2014

Åldersgränsen för fastställelse av ändrad konstillhörighet

För att en person ska kunna få en annan konstillhörighet fastställd än den som framgår av folkbokföringen krävs, enligt 1 § lagen (1972:119) om fastställande av konstillhörighet i vissa fall, förkortad konstillhörighetslagen, bl.a. att personen har fyllt 18 år.

I förarbetena till konstillhörighetslagen anges som motiv för 18-årsgränsen att den som inte uppnått denna ålder i allmänhet inte har tillräcklig erfarenhet och mognad för att fatta ett beslut med de vittgående konsekvenser som det här är fråga om (prop. 1972:6 s. 23).

Ett barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan enligt 2 § samma lag få fastställt att han eller hon har en annan konstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen, efter ansökan från vårdnadshavaren eller egen ansökan om barnet inte står under annans vårdnad. Avser ansökan ett barn som har fyllt tolv år, ska barnet lämna sitt samtycke. Även om samtycke inte behövs, ska hänsyn tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

Konstillhörighetsutredningen (dir. 2006:8) hade bl.a. i uppdrag att ta ställning till om fastställelse av konstillhörighet även i fortsättningen endast skulle kunna meddelas den som har fyllt 18 år eller om det i vissa specifika fall ska finnas möjlighet att efter särskild prövning kunna få konstillhörigheten fastställd före 18 års ålder. Utredningen behandlade frågan i betänkandet Ändrad konstillhörighet – Förslag till ny lag (SOU 2007:16).

Utredningen tog särskilt fasta på svårigheterna att avgöra om det hos en ung person rör sig om en permanent upplevelse av könstillhörigheten och om en person under 18 år är tillräckligt mogen för att fatta ett så ingripande och livsavgörande beslut som, enligt utredningens förslag, skulle innebära krav på borttagande av könskörtlarna. Utredningen menade att en fördel med en i lagen angiven åldersgräns om 18 år är att beslutsfattaren slipper ta ställning till frågan om samtycke från vårdnadshavare, vilket kan vara särskilt problematiskt i de fall vårdnadshavarna är negativt inställda till ändrad könstillhörighet eller i de fall där två vårdnadshavare har motsatt uppfattning. Utredningen anförde även att det endast torde vara ett mycket litet antal personer som skulle kunna vara färdigutredda och klara för ett rättsligt beslut före 18 års ålder. Utredningen föreslog därför ingen förändring av åldersgränsen. Utredningen poängterade dock att åldersgränsen enbart gäller för den juridiska ändringen av könstillhörigheten. Vissa könskorrigeringar operationer och olika former av behandling och utredning inom vården kan inledas dessförinnan. I vissa fall kan det vara angeläget att sådan vård påbörjas flera år före myndighetsåldern.

Sedan kravet på sterilisering upphävdes den 1 juli 2013 finns inte längre krav på något medicinskt ingrepp för fastställelse av ändrad könstillhörighet.

Könstillhörighetslagen reglerar i dag huvudsakligen en administrativ process vars egentliga syfte är att uppgifterna i folkbokföringen ändras till att svara mot den upplevda könstillhörigheten. För den enskilde innebär dock en ändring av könstillhörigheten ofta betydligt mer än så och innefattar vanligen både långvarig terapi och behandling som exempelvis hormonbehandling, könskorrigering kirurgi, hårborttagning (epileering) och röstterapi. Sådana åtgärder kan sägas utgöra den medicinska delen av könstillhörighetsändringen och regleras, med undantag för ingrepp i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets, inte i könstillhörighetslagen utan utförs framförallt med stöd av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

En ändring av könstillhörigheten kan således beskrivas som en process i två delar. Den ena delen innefattar den administrativa proceduren för det juridiska fastställandet av ändringen, den andra den medicinska utredningen och behandlingen. Det är den förstnämnda delen som står i fokus för detta utredningssupdrag.

Uppdraget att utreda om åldersgränsen för fastställelse av ändrad könstillhörighet bör ändras

I propositionen Ändrad könstillhörighet (prop. 2011/12:142) gjorde regeringen bedömningen att frågan om den nuvarande åldersgränsen för fastställelse av ändrad könstillhörighet behöver utredas ytterligare.

Ett skäl för att se över detta är att transsexualism i många fall, inte minst bland unga, innebär ett psykiskt lidande för personen i fråga på grund av problem som möter i vardagen. Frågan om åldersgränsen bör även ses över mot bakgrund av att fastställelse av ändrad könstillhörighet inte längre är förknippat med krav på något medicinskt ingrepp.

Frågan om det finns behov av en ändring aktualiserar emellertid ett antal frågeställningar som behöver analyseras innan ett ställningstagande om ändrad åldersgräns kan tas. En sådan fråga är t.ex. vad som bör gälla om ett barn och dess vårdnadshavare har motstridiga uppfattningar om ändring av könstillhörigheten. En analys av möjligheten att ändra juridisk könstillhörighet före 18 års ålder bör väga vårdnadshavarnas beslutanderätt mot den unges psykiska hälsa samt föräldrabalkens bestämmelse om att vårdnadshavare i takt med barnets stigande ålder och utveckling ska ta allt större hänsyn till barnets egna synpunkter och önskemål. En annan fråga som bör analyseras är vilka konsekvenser som en ändring eventuellt kan få för de utredningar som ligger till grund för beslut i ärenden om ändrad könstillhörighet.

Utredaren ska därför

- kartlägga och analysera konsekvenserna av nu gällande åldersgräns för fastställelse av ändrad könstillhörighet samt konsekvenserna av en eventuell ändring av denna åldersgräns för barnet självt, för vårdnadshavaren och för förutsättningarna att säkerställa hög kvalitet och tillförlitlighet i de utredningar som utgör grund för beslut, och
- ta ställning till om den åldersgräns vid vilken det är möjligt att få en ändrad könstillhörighet fastställd enligt 1 § könstillhörighetslagen bör ändras.

Om utredaren kommer fram till att åldersgränsen bör ändras, ska utredaren lämna nödvändiga och fullständiga författningsförslag som möjliggör detta.

Vid genomförandet av uppdraget ska utredaren beakta de mänskliga fri- och rättigheterna och då särskilt de rättigheter som barn tillerkänns i barnkonventionen. Detta rör särskilt artikel 3, som anger att det är barnets bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör ett barn, och artikel 12, som lyfter fram barnets rätt att självt få komma till tals.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska:

- bedöma eventuella konsekvenser av förslagen för hälso- och sjukvårdens verksamheter,
- analysera och redovisa förslagets konsekvenser i enlighet med 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474) och 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning, kostnadsberäkna förslagen och lämna förslag till finansiering utifrån befintliga ramar,
- redogöra för om förslagen har några konsekvenser för Sveriges internationella åtaganden.

Samråd och redovisning av uppdraget

Utredaren ska inhämta synpunkter från berörda myndigheter och organisationer. Utredaren ska vidare ta del av relevant forskning inom området.

Utredaren ska göra de internationella jämförelser som anses befogade.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2014.

(Socialdepartementet)